

Ikke korrekt om begrepet «psykotisk»

Karl Henrik Melle

overlege, St. Olavs hospital, psykisk helsevern, regional sikkerhetsavdeling Brøset og leder av Den rettsmedisinske kommisjon

Pågående psykotiske symptomer er ikke nok for å konkludere med at personen var psykotisk i handlingstiden, silk Bjørkly og Grøndahl skriver.

UTILREGNELIGHET

I juni-utgaven av Psykologtidsskriftet svarer Stål Bjørkly og Pål Grøndahl på Kirsten Rasmussens innlegg «Bidrar til misoppfatning», som stod i mai-utgaven. Bjørkly og Grøndahl svarer med et utsagn som ikke er i tråd med aktuell forståelse av det juridiske begrepet «psykotisk» etter straffeloven. De skriver: «Men i de fleste tilfeller der de sakkyndige mener å avdekke pågående psykotiske symptomer, vil de og skal de nærmest automatisk konkludere med at observanden var psykotisk på handlingstiden.» Selv om denne påstanden ikke er så generelt utformet som den opprinnelige misoppfatning av begrepet, er den fortsatt ikke korrekt.

Det juridiske begrepet «psykotisk» er som de andre rettspsykiatriske begrepene i straffeloven et rent funksjonelt begrep uten krav om årsaksforklaringer eller en spesiell symptomutforming, som for eksempel enkelte diagnoser etter ICD-10 har. De juridiske begrepene i straffeloven § 20 første ledd omhandler tilstander av en slik grad av alvorlighet at det påvirker personens mentale funksjonsevne, og i en slik grad at personen ikke oppfattes å fylle det subjektive straffevilkåret. Da kan retten bestemme at personen ikke skal ansvarliggjøres og dermed gå straffri. Tilstedeværelsen av psykotiske symptomer vil selvfølgelig kunne være en indikasjon på eller skape tvil om personen på handlingstiden kan antas å ha fylt kriteriene for «psykotisk» etter straffeloven, men er langt fra tilstrekkelig for å «(...) nærmest automatisk konkludere med at observanden var psykotisk på handlingstiden».

Det norske utilregnelighetsbegrepet er strengt. Det er symptomtyngden og grad av realitetsbrist som er avgjørende. Dersom personen på handlingstiden opplever psykotiske symptomer, men har en virkelighetsforankret avstand til disse, vil ikke den mentale funksjonsevnen være forstyrret nok, jf. den tidligere foreslåtte presiseringen i NOU 1990:5: «og dermed uten evne til realistisk vurdering av sitt forhold til omverdenen» (kapittel 2.1 Den absolutte straffrihetsregel, side 14, 3. avsnitt). Dette er det sentrale i de sakkyndiges vurdering, og det krever et faglig skjønn og en individuell vurdering fra handlingstidspunkt til handlingstidspunkt, gitt at psykotiske lidelsers alvorlighet vanligvis fluktuerer avhengig av grad av belastning, rusmiddelbruk, medikasjon, andre behandlingstiltak, m.m. Gitt at en slik vurdering alltid gjøres retrospektivt, er det også viktig å peke på de eventuelle usikkerhetsmomentene som foreligger.